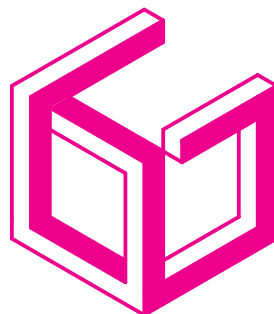

Универзитет Св. Кирил и Методиј
Архитектонски факултет Скопје
Шеесет години постоење
1949 - 2009

University Ss. Cyril and Methodius
Faculty of Architecture Skopje
60th anniversary celebration
1949 - 2009

РАЗГОВОРИ | conversations

Школите по архитектура во Европа се разликуваат меѓу себе по различни основи, во зависност од нивното историско, географско, културно и општествено минато. Токму оваа евидентна разноликост ја прави европската сцена на архитектонско образование исклучително жива и богата со стратегии за обезбедување на најсоодветните услови за образование на идните архитекти, во рамките на конкретните локални состојби.

Кои стратегии треба едно школо да ги примени за да ги одржи и подобри сопствените перформанси ако во последните две децении тоа искусило значајни промени во скоро секој сегмент кој го поддржува или влијае на неговото функционирање, па дури и на неговото постоење? Премногу е лесно да се ламентира над тешкотиите кои со себе ги донесе времето на транзицијата. Секој период е оптеретен со тешкотии, недостатоци и можности. Умењето да се управува со промената се огледува во способноста да се искористат можностите, да се намалат недостатоците, и да се надминат тешкотиите.

За една отворена школа не е премногу тешко да ја пронајде патеката по која таа треба да се развива за да одговори на идните барања на професијата и на општествените предизвици. Една многу воопштена листа би го вклучила јасното разбирање на минатото кое го наследуваме, знаењето за сегашноста која се обидуваме да ја протолкуваме и подобриме, и способноста да ја препознаеме и артикулираме иднината. Меѓутоа вистинското прашање е: кои се различните начини преку кои школата ќе ги обезбеди сите овие состојки на архитектонското образование, во услови на промена. Нашата школа за архитектура беше изложена на темелни промени, особено во измината деценија; таа престана да биде единствената школа за архитектура во земјата, нејзиниот правен статус се измени во рамките на реформата на Универзитетот, а финансиските услови постојано се менуваа (и како по правило не во корист на Факултетот), но и покрај тоа ние успеавме школата да биде уште поотворена и поповрзана со други академски средини од кога било порано. Ние веруваме дека само отворениот академски амбиент може да ги обезбеди вистинските услови за еден образовен процес кој поттикнува и поддржува, во кој сите студенти ќе имаат корист од соработката, натпреварувањето и споредбите кои таквата отвореност ги носи со себе.

Оние кои се подолго во образованието честопати го превидуваат фактот дека периодот на влошени општи услови на работење, што може да се набљудуваат како минлива фаза во развојот на школата, или како несреќен случај на траекторијата на школата, за студентите е всушност единствениот период кој го имаат на располагање за да стекнат знаења, и за да се уверат себеси дека професијата која ја одбрале ги заслужува напорите и посветеноста што тие ги вложуваат. Токму оваа состојба бара од секоја школа постојано и одново да открива начини за свои најдобри перформанси во дадените околности.

Еден дел од настаните што ја обележаа шеесеттата годишнина на нашата школа беше одраз токму на ваквото разбирање. Серијата предавања беа организирани со цел непосредно да ги изложи студентите на различните сегменти на архитектонската професија и нејзината денешна состојба. Се разбира има само пристрасни одбирања. Ние се одлучивме за еден доајен во полето на архитектурата и особено во полето на архитектонското образование, за еден прецизен набљудувач на современата архитектонска сцена, за претставници на новите начини на истражување, разбирање и продукција на архитектурата во „дигиталната ера“, и за архитекти-проектанти кои успеале да ги досегнат есенцијалните и безвременски квалитети во нивните архитектонски проекти низ суптилно набљудување и поврзување со локалната состојба и култура, без да се подлегне на краткотрајните дневни модни трендови.

Се разбира денес е многу лесно да се воспостави конференциска врска и да се биде присутен на многу настани каде се зборува за прашања кои се однесуваат на продукцијата и користењето на архитектонското знаење, обезбедувајќи на тој начин гостувања „од далечина“. Но, ние сè уште веруваме во важноста на непосредниот контакт, на кој пак гледаме како на платформа за учење без подучување во традиционална смисла. Платформа за најнепосреден трансфер на архитектонското знаење што ја поседува предноста на непосредното изложување на различни искуства кои ни нудат на сите во школата можност да ги одмериме нашите перформанси како наставници или како студенти, споредувајќи ги врз една поширока референцијална позадина.

Видео записите од предавањата и печатените верзии на интервјуата ги ставивме во една публикација воспоставувајќи така релација помеѓу нив, овозможувајќи им на монолозите и на дијалозите да стапат во неочекувана комуникација која ќе поттикне нови и различни начини на нивно сфаќање.

Оваа публикација, произлезена од напорите на нашите колеги Марија Мано-Велевска и Слободан Велевски, сведочи за нашата континуирана определба да им обезбедиме на студентите провокативна и предизвикувачка образовна средина која го подигнува нивото на промислување и учење на архитектурата.

Влатко П. Коробар

Во проектот *Разговори* се вовлековме, пред сè, водени од истражувачка љубопитност и ентузијазам. Уште во текот на подготовките за одбележување на шеесетгодишнината од постоењето на Архитектонскиот факултет во Скопје, преку серија гостувања и предавања на еминентни личности од глобалниот свет на архитектурата, проникнувајќи во нивните богати авторски опуси, неминовно се појави потребата да се испитаат и преиспитаат нивните дела и ставови.

Оттаму, и директно произлегоа некои од прашањата што следуваат понатаму во оваа книга, прашања кои практично ја плетат нејзината мисловна и идејна структура. Со развивањето на идејата да се создаде збирка од лични видувања за размислувањата, концептите и идеите на нашите соговорници, дојде до систематизирање на истите во три основни групи на прашања, врз кои ги темелевме и градевме нашите меѓусебени *Разговори*. Првата група на прашања ги открива индивидуалните активности на авторите во областа на архитектурата и урбанизмот; втората се интересира за нивните разбирања и гледања на современиот град и воопшто на денешното општество и култура, додека пак третата група прашања ги дава нивните размисли и визији за позицијата на архитектурата и архитектите како во праксата така и во образовниот процес.

Од друга страна, самиот наслов на книгата укажува на начинот на кој беше конципиран и воден проектот – *разговор* се однесува на заемната комуникација и споделувањето на гледишта неопходни за меѓусебно разбирање и себеподобрување.

На тој начин, иако гостувањата се одвиваа во период од неколку месеци (април-јуни, 2009 година), меѓу овие корици, седум автори добиваат можност да се соочат, да се постават еден до друг и еден наспроти друг, развивајќи своевидна дискусија.

Сметаме дека тоа е и една од придобивките на денешното време – да имаме поединечни и специфични верувања и делувања истовремено, гледишта кои нужно не се негираат туку напротив коегзистираат симултано, и го претставуваат богатството и комплексноста на денешницата. Квалитетот на материјалот што следува го гледаме токму во обединувањето на таквиот преклоп на различни ставови, притоа сепак воспоставувајќи кохерентна претстава за мислата и актуелностите во светот кои сите го делиме.

Иако сите автори ги обединува архитектурата во чии пошироки рамки тие делуваат, секој од нив на посебен и себе-својствен начин, содржината на оваа книга не е исклучиво наменета за архитекти и урбанисти, за оние кои се образувани и делуваат во тие професии; веруваме дека оваа публикација ќе биде подеднакво интересна и за сите оние што се засегнати и уште поважно инволвирани во урбаната култура на живеењето.

Се надеваме дека тоа ќе придонесе за подобро разбирање и вреднување на урбаните

феномени и архитектонските манифестации, како и за подигнување на свеста за значењето на истите и конечно, разбирање и почитување на професиите.

Во таа смисла, оваа книга треба да информира, едуцира и активира. Имено, покрај информациите што ги нуди за активностите и делата на интервјуираните автори, нивните (раз)говори и дела, исто така, не подучуваат, приближувајќи ги професиите и активностите на архитектите во општеството, а притоа предизвикуваат и еден проактивен однос, поттикнувајќи нови идеи, нови концепти, нови теми за размислување, нови разговори...

На крај, сакаме да се благодариме на нашите соговорници за времето што го издвоија да ги споделат своите гледишта на еден непосреден и пријателски начин. Покрај тоа, изразуваме голема благодарност до Архитектонскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје, односно деканскиот состав предводен од проф. д-р Влатко П. Коробар кој беше идеен и програмски носител, како и главен организатор на настанот одржан во склоп на празнувањето на 60 години од постоењето на Архитектонскиот факултет во Скопје. Неговите сугестии беа присутни од самите почетоци на нашата работа и истите беа од голема помош во различните сегменти од процесот на создавањето на ова дело. Посебна благодарност искажуваме и до деканскиот тим на проф. д-р Тихомир Стојков кој срдечно ја поддржа претходно започнатата иницијатива, а притоа најде и сили и средства да го реализира издавањето на ова дело. Во оваа прилика сакаме да ѝ се благодариме на Теута Кумбараџи за одлично завршената работа на преводот и лектурата на текстовите, како и на Дамјан Момировски кој безрезервно и трпеливо ги поддржуваше нашите инсистирања и желби при графичкото обликување на изданието.

Во прилог на ова, само би додале дека постоењето на вакви примери и дела кои говорат за континуитетот на мисловниот седимент кој постои и се негува на Архитектонскиот факултет во Скопје, истовремено треба сите да не радува, но и обврзува чесно и посветено да продолжиме понатаму.

Марија Мано Велевска и Слободан Велевски

7 Maj 2009

7 May 2009

Разговор 3: Дитмар Штајнер [ДШ] | Dietmar Steiner [DS]

Марија Мано Велевска [ММВ] | Marija Mano Velevska [MMV]

Слободан Велевски [СВ] | Slobodan Velevski [SV]

Без сомнение, Дитмар Штајнер е најзабележителниот архитектонски историчар, теоретичар и критичар кој доаѓа од Австрија во последните неколку декади. Тој е длабоко ангажиран во актуелните архитектонски дебати во Европа. Образуван е како архитект и работел како професор по Архитектонска историја и теорија на Универзитетот за применета уметност (Universität für angewandte Kunst). Повеќе од петнаесет години тој е директор во Центарот за архитектура (Architekturzentrum) во Виена- веројатно најактивното средиште на архитектонската сцена во Австрија. Тој е надалеку прочуен автор на голем број книги и главен уредник на архитектонски списанија, меѓу кои и престижниот *Домус* (Domus).

Неговата работа како куратор и член на многу жири комисии го издвојуваат како почитуван консултант на најразлични проекти поврзани со културата на градењето, како во архитектурата така и во урбанизмот. Улогата на интелектуалец активно присутен во јавноста му овозможува да поставува теми на дискусија како што се новите визии за развојот на европските градови во иднина, последиците произлезени од растот и згуснувањето на урбаното ткиво; влијанието кое тие го имаат врз пејзажот како и врз историското наследство на градовите. Со својата постојана присутност во работата на најталентираните и провокативни архитекти, тој го поттикнува истражувањето и бара нов потенцијал на ангажираните теми како што се преиспитување на социјалната рамнотежа во градовите или повторно воведување на природата во урбаните ткива.

[СВ] Неодамна гледав документарец за Лагос од Рем Кулхас (Rem Koolhaas), со наслов „Лагос“, како функционира. Две работи ми поминаа низ глава. Првата беше очигледниот впечаток кој го почувствував за градот како екстремно сиромашна средина, а втората богатството, во смисла на оперативната и преживувачка креативност на неговите жители, поттикната од огромниот и речиси структурален оптимизам и верување дека градовите би можеле да овозможат подобра средина за живеење. Од друга страна, Европјаните изгледа како да не го делат тоа мислење... Дали мислите дека латентниот недостаток на оптимизам и верба дека градовите сè уште ја обезбедуваат најдобрата животна средина се причините за летаргијата и досадноста, евидентни во старите европски градови? Во таа смисла, дали оптимизмот ја стимулира потребата за промена?

[ДШ] Мислам дека кога зборувате за европски градови треба да направите разлика помеѓу градовите и земјите од Западна, Средна или Источна Европа, бидејќи во Источна Европа и Балканскиот регион градовите се многу активни и оптимистични. Мислам дека летаргијата на западноевропските градови е резултат на... Мислам дека една од главните причини за тоа е претераната регулација. Преголемо регулирање и бирократија. Тоа е парадоксална ситуација бидејќи од една страна луѓето бараат прописи, сигурност, безбедност, функционална инфраструктура со цел поголем интензитет и урбанизација кои им се потребни, но од друга страна, тука се оној тип на прописи, стопирани иницијативи за она што не е дозволено. Во моментов сум на чело на Комитетот за социјално домување во Виена, што значи дека секој станбен проект во рамките на социјалното домување мора да помине низ нашата комисија. Она што можеме да го воочиме е дека сè е навистина до тој степен пропишано што е дозволено, а што не е дозволено што дури нема прилика да се направи нешто поинаку во изградбата на општествените станови. Ова е многу интересно бидејќи според мене потребно е да им се даде на луѓето шанса да направат нешто самите. Тоа е еден вид на паразитска архитектура каде додавате нешто за да измените нешто. За мене, моментот кога зградата се завршува и кога луѓето ќе настапат- тоа е всушност почетокот на нејзиниот живот, а не крај на архитектурата. Многу архитекти размислуваат за тоа или го имаат ова како своја цел, а тоа е дека зградата умира кога е завршена. И тие се апсолутно неспособни да направат нешто.

[СВ] Ги спомнавте балканските градови или источноевропските градови, и виталноста која тие ја имаат. Дали промената би била од суштествена важност за виталноста на градот? Ако ги набљудуваме градовите од минатиот век, можеме да забележиме дека тие беа главно засновани на програмски спротивставени намени на земјиштето, мислејќи на одделувањето на пешаците и возилата, предградието наспроти центарот, итн). Дали овие спротивставености се всушност потребни, со оглед на тоа дека соочувањето со нив го провоцира општеството да бара промена, да се подобри себеси?

[ДШ] ...Хмм, го разбираам прашањето, но не го знам одговорот. Почекајте да размислам...хмм... Ги имаме ли ние овие спротивставености? Во ред, не би рекол дека се спротивставености, ако вие мислите на функционалниот град со подвоени намени. Сигурно тоа беше грешка на Модерната – постоењето на одделни делови за работа, одделни делови за живеење, одделни делови за одмор итн. Но тоа беше реакција на градот на XIX век-пренатрупаните градови и хигиенските стандарди. Но, ние веќе знаеме дека беше грешка... Уште еден пример од социјалното домување во Виена е што навистина е невозможно да имате продавници на приземје, бидејќи не се така претпоставени. Тоа не е дозволено. Рестрикции од ваков вид имаме многу, кои се пак резултат на оваа идеологија на диверсификација на функциите.

[СВ] Сега имаме една друга релација која се појавува во XXI век, онаа помеѓу градот и природната околина.

[ДШ] Мислам дека имаме и долготрајни дискусии за урбаното ширење, за периферијата, за центарот наспроти периферијата, итн. Мислам дека денеска со развојот на комуникациските системи и слично оваа разлика повеќе не постои. Погледнете ги само мобилните телефони, погледнете го интернетот... Во основа може да бидете каде било во светот и да си ја извршувате својата работа, својот бизнис. Па, мислам дека треба да побараме друга опција и навистина да ги прескокнеме дискусиите за периферијата и центарот, и слично. Мислам дека предизвик во иднина ќе биде да се интегрира вистинската природа во градот, да се создаде една ситуација на преклопување. Ми се допаѓа проектот на еден мој пријател од Шпанија, Винсент Гуљарт (Vincent Guallart) од Валенсија - кој се вика *Социополис* (Sociopolis).

[СВ] Тогаш ајде да го погледнеме прашањето на животната средина. Во таа смисла *Социополис* е уште една во серијата на нови идеи за зелени предели во градовите, земајќи го предвид активното производство на храна внатре во урбаните делови на пример. Но, овој проект не само што ги активира проблемите на животната средина туку провоцира и општествена активност, поттикнува локална економија итн.

[ДШ] Така е. Ние дури и немаме нова соработка помеѓу природата и изградената животна средина. Мислам дека треба да размислиме за комбинирање на агрикултурата во градовите. На некои места во светот постои едно движење кое се нарекува *Урбано градинарство* - да се има своја приватна градина во својата куќа. Неодамна разгледував еден таков станбен проект за градот Линц. Би ги издвоил архитектите кои размислуваат за вистинска интеграција, а не само за растенија во зградите, архитекти како Едуард Франсоаз (Eduard François) или Данкан Луис (Duncan Lewis), и понекогаш, во некои случаи и Вини Мас (Wini Maas). Мислам дека е вистински предизвик за иднината на урбаните места, особено во Западна Европа и американските градови каде расте потребата за природа и нејзино директно вклучување. Сум го видел тоа во многу станбени проекти, каде секој кат треба да има лоџија или балкон, каде би можеле да имате нешто како отворен простор. Не е важно на кој кат ќе се појави, важно е дека луѓето имаат вистинска потреба за ова. Пред дваесет години во урбанизмот имаше изразена желба, идеја за што е можно поголема интеграција на водата во градот. А денес тоа е вистинската природа. Има една убава анегдота од Одделот за зеленило на градот Виена кој е прилично прогресивно луд. Мислам дека беше пред петнаесет години кога ги употребуваа градските зелени површини како паркови за да тестираат некаква пченка. Па, така на среде град имаше поле со пченка. Беше навистина лудо и колку што разбрав урбанистите биле против тоа... но тоа може да биде иднината... Ќе го покажам вечерва на предавањето, за мене еден од најпознатите кинески архитекти, Конџиан Ју (Kongjian Yu) и неговата позиција за архитектурата и природата. Тој има направено универзитетски комплекс каде целиот отворен простор околу зградата на универзитетот е претворен во полиња со пченка; еден вид на интегрирање на рурални материјали во

архитектурата (Кампусот на Универзитетот за архитектура, Шенџанг).

[СВ] Кога зборуваме за ваков вид на акции кои би требало да бидат центар на случувањата, а од друга страна ја имаме пазарната економија, изгледа дека сите се обидуваат да дојдат до што поголем проект, до што поголема провизија. Што мислите вие, дали е потребно архитектите и урбанистите да развиваат нови техники за директен и итен одговор на ситуациите, еден вид на брутална осетливост за брзи одлуки, што е пак спротивно од вообичаените методи на планирање? И како гледате на професијата архитект, земајќи ги предвид брзото донесување на одлуки и еколошки одговорната реакција?

[ДШ] Мислам дека сега сме во криза која ни помага да ја преиспитаеме нашата професија, да ги преиспитаеме нашите намери и цели како архитекти. Но мислам дека големите бизниси ќе се одвиваат уште некое време по околните места. Земете го Букурешт за пример; има сè повеќе и повеќе трговски и бизнис центри кои никнуваат надвор од градот, и убавиот историски град би можел да колабира заедно со колапсот на инфраструктурата. Можеби тоа ќе оди малку поспоро во однос на претходната декада, но сè уште ќе постои како и оние изведби на чудовишта во боја, не толку скапи како до сега, но ќе продолжат. Мислам дека треба да ја преиспитаеме нашата позиција, во смисла да соработуваме повеќе со обичните луѓе- не толку многу со властите и политичарите туку повеќе со обичните луѓе; да се вратиме назад на движењето и повторно да размислиме за многу нешта што сме ги направиле порано... Имавме предавање од Леон Криер (Leon Krier) минатиот февруари. Леон и Роб Криер се мои добри пријатели и иако не ги делиме истите мислења, имаше во тој традиционален концепт идеи вредни за размислување. Во селото Паундбери (Poundbury) што тој го направи за принцот Чарлс (еден од омилените непријатели на модерната архитектура) немаше воопшто тротоари. Така, автомобилите беа на исто ниво како и пешаците, па оттаму беа обврзани да возат бавно. Не им беше потребна сообраќајна сигнализација во целото село поради начинот на кој беа направени улиците. Тоа е нешто за кое треба добро да размислиме; исто и за инфраструктурата... Исто така, ми се допаѓа идејата на Леон дека објектите не би требало да имаат повеќе од четири ката. Може да бидат

високи, може да бидат 90 метра високи, но само четири ката (се смее). Има нешто... можеби јас стареам (се смее), но сметам дека треба да размислиме за соработка помеѓу традиционалниот пристап на постмодерната соочен со модернистичките принципи. Од она што го знаеме, од сите експериментални градби во изминативе години како што се Музејот на Мерцедес, Музејот на Порше и слични вакви, некако сум скептик дека ова се вистинските сигнали за иднината на архитектурата, бидејќи тоа не е одржливо, чини повеќе отколку што може да се плати за него, и она што е резултат од оваа градежна активност е навистина ништо. Во ред е што имаме ваков вид на конsumerистички катедрали, не можам да бидам против тоа, но што е искуството за секојдневниот живот, за архитектонската пракса, за размислувањата за архитектурата?

[ММВ] Ова нè носи до следната група на прашања која се однесува на архитектурата како професија која во голем дел зависи од нечија друга иницијатива: Нема архитектонско градење без клиенти, нема градење на градови без клиенти. Инвестициите се воглавно диктирани од владини институции и корпорации. Дали политиката се судира со главната иницијатива кога станува збор за изградба на градовите или реизградба на веќе постоечките?

[дш] Мислам дека не сме во политичка криза. Ние сме во економска криза и криза на одговорност во бизнисите, бидејќи со сигурност има криза на клиенти. Тие (клиентите) се заинтересирани за ниски трошоци, кратко време на изградба и обично не размислуваат за одржлива инвестиција. Мислам дека ова мора да се промени. И сите овие кризи го отвораат ова прашање. Доколку имаме политичко прашање тогаш политичарите треба да размислат за својата улога како претставници на јавноста. Ако погледнеме на некои делумно успешни проекти на европските градови во изминатите неколку години, секогаш ќе најдете политичар кој стои зад нив и кој ја презема одговорноста. Тоа не е економија во овие случаи. Ова особено важи за европските градови. Погледнете ја Барселона; таа е дело на Паскал Марагал (Pasqual Maragall), поранешниот градоначалник, после ерата на Франко. Секогаш ќе најдете политичар зад успешната архитектонска политика на еден град.

[ММВ] Постои дилема дали економијата ги придвижува градежните проекти или е тоа

политиката...

[ДШ] Од мое искуство секогаш позади придвижувачка економија стои политичка желба...

[ММВ] Ајде сега да го разгледаме терминот идеологија, веројатно пресилен збор, но сепак многу често употребуван во работата на архитектите. Како ја разбирате идеологијата во архитектонска смисла?

[ДШ] Идеологијата е секогаш погрешна... (се смее). Не би го употребил терминот идеологија. Тоа е повеќе прашање на архитектонска теорија и архитектонска дебата. Развојот на архитектонската теорија помалку или повеќе престана во почетокот на осумдесеттите. Она што го имаме сега не е повеќе теорија; имаме маркетинг теории за индивидуални архитекти, но тоа повеќе не е теорија на архитектурата. Треба повторно да се пронајде, да постои дискусија за вистинската содржина на архитектурата, настрана ѕвездите, настрана луѓето, настрана личните стилови; тоа е мојата надеж за иднината. Но сега сите овие ликови од “теоретскиот бизнис” се употребуваат како маркетинг агенти на архитектите, без разлика дали е тоа Ханс Олбрист за Рем Кулхас (Hans Olbrist, Rem Koolhaas) или Филип Уршпрунг за Жак Херцог (Philip Ursprung, Jacques Herzog)... секој има свој.

[СВ] Бевте прилично јасен за теоријата и за употребата на теоријата на архитектура, но во шеесеттите и седумдесеттите ова не беше случај... во тоа време имавме идеологија. Дури и денеска имаме цврсти идеи за да искажеме цврсти ставови. Дали идеологијата денеска споредена со онаа од шеесеттите и седумдесеттите сè уште е способна да промовира архитектонска идеја? Колку е идеологијата релевантна во сегашната архитектонска пракса?

[ДШ] Вистина е, бидејќи ако ги погледнете одблиску идеологиите на шеесеттите и седумдесеттите, треба повеќе или помалку да започнете во педесеттите. Тоа се разви од пост-воената ситуација каде требаше да биде претставен еден нов начин на модерното... Има една книга, или статии, на Филип Џонсон (Philip Johnson) од раните педесетти за кризите на модерната архитектура. Откога постои модерната архитектура, таа отсекогаш поминувала низ кризи, па никогаш немало успех на ваков или онаков начин. Мислам дека последната вистинска дебата која сме ја

имале беше за движењето на пост-модерната при крајот на седумдесеттите и почетокот на осумдесеттите, и потоа исчезна во индивидуални стилови во архитектурата. Тоа за мене значи дека сè уште сме во пост-модернистичка ситуација. Тоа значи дека сè е дозволено, немаме повеќе никаква идеологија. Покрај тоа, ова не е хармонична ситуација. Но од друга страна пак, што би требало да биде алтернативата на оваа тековна пост-модерна ситуација? Да имате јасни позиции и фронтови: ова е добро, а ова не е?! На таков начин едната страна ќе победи и таа ќе ги воспостави правилата на градење, за тоа што е вистинска архитектура, а што не е. Тоа не е ситуација која јас ја посакувам. На крајот тоа би значело еден вид на правила за нов урбанизам каков што тие сакаат да имаат. Ова се исто така и правила за општеството, и како спротивставување на ова треба да ја прифатиме хаотичната ситуација која ја имаме. Не гледам излез во единствена, вистинска идеологија или теорија во архитектурата која треба да биде следена од целиот свет.

[ММВ] Значи еден вид на мноштво од идеологии...

[ДШ] Да, бидејќи вистинското значење на пост-модерната ситуација не е пост-модернистичкиот стил на осумдесеттите, туку паралелноста на различните позиции. Како што Жан Франсоа Лиотар (Jean-Francois Lyotard) кажа: ние ја немаме големата приказна, или циновската приказна, целосната приказна, ама имаме различни приказни, паралелни различни приказни.

[СВ] Гледајќи ја современата ситуација денеска, две прашања стануваат евидентно важни кога зборуваме за нашите интереси како архитекти, имајќи ги предвид современите градови: Забрзаната модернизацијата и упорното користење на дигитални алатки како генеративни уреди. Според вас, која ќе биде улогата на дигиталната технологија во обликувањето на изградената животна средина на овој век?

[ДШ] Тоа е добро прашање, архитектите од креативната индустрија полагаат голема надеж во алатките, во компјутерите, во иднина. Во моментот може да направите сè или речиси сè што сакате на екранот, но сепак недостасува поврзаноста помеѓу изградената животна средина и ајде да речеме, виртулената животна средина. Веројатно ќе се развие, но во моментот сме во ситуација, а верувам и во блиска иднина, на ваква

(не)поврзаност помеѓу градежната индустрија и дигиталните алатки и компјутерите... Може да се рече дека на едно базично ниво ние можеме да произведеме делови од зграда, но не и цела зграда. Пред неколку години се одржа конференција во Монреал за дизајнерските алатки, околу овие прашања, и таму беше кажано дека отсуствува врската помеѓу нумерички контролираните машини (CNC machines) и компјутерски поддржаното планирање (CAD planning), и дека не може да завршиме комплетна куќа или комплетно обликување на градба.

[СВ] Сега дури и комплетен град...

[ДШ] Ама не сум сигурен околу годините, околу дигиталните алатки... секоја алатка има свој резултат во производството. Ако погледнете во литературата на пример, има разлика во пишувањето на старомодната аналогна машина за пишување и пишувањето на компјутер - добивате различен текст. Алатките имаат влијание врз реалниот свет, особено врз производството. И она што сè уште не ни е познато е тоа што не може да имаме вистинска слика на иднината, за она што произлегува од компјутерите и дигитализацијата; како тие го преработуваат, како го обмислуваат реалниот свет. Тоа е за мене најинтересното прашање. Да дадам едноставен пример со мобилните телефони кои донесоа фундаментален социолошки пресврт во односот помеѓу луѓето; бидејќи ако старата телефонска адреса беше лоцирана во собата, мобилната сега се лоцира на телото. И тоа за мене претставува комплетно различен однос, особено ако сте доволно стар како мене да знаете како било кога сме немале ни факс машини (се смее)...

[ММВ] Не беше толку одамна, но сведоци сме на многу брзи промени кои сигурно ни го сменија животниот стил, и веројатно нè донесоа во сегашните услови на култура базирана на визуелни прикази, каде сме бомбардирани со слики. Дали е возможно да се избегне заводливата можност за примена на компјутерите како создавачи на слики и презентери на реалноста, да не речам хипер-реалноста која во многу случаи нема вистинска содржина зад себе.

[ДШ] Тоа не е толку прашање на содржина, тоа е прашање на перцепција. Прашањето е како виртуелните медиуми може да влијаат врз нашата перцепција на реалниот свет. Тоа е прашањето. Бидејќи тоа го имаме во

финансиската индустрија, тоа беше вистинскиот резултат од крахот; виртуелната реалност на финансиите и производите кои никој не ги разбираше имаа ефект на реалната економија. Па може да ја имаме истата ситуација со перцепцијата на просторот, на материјалите, на површините, и сличните нешта. Не знам како тоа функционира, но може да има влијание.

[ММВ] Што е со актуелната мода на употреба на компјутерите во процеси на пронаоѓање форма, со цел да се генерира формата, не земајќи ги предвид големината и размерот?

[ДШ] Сум ја гледал една од првите симулации на град изработена од страна на природонаучната лабораторија на МИТ (MIT- Massachusetts Institute of Technology) во 1971 (се смее). Во тоа време на првата фаза на компјутерите (бели светла на црн екран) мораше да се потрошат околу 1000 долари на час за истотото да се испрограмира. На страна шегата, мислам дека е неопходно во професиите архитектура, урбанистичко планирање и пејзажирање, доколку сè уште претпочитаеме да живееме во изградена околина од вистински материјали, треба да сте обучени за користење на компјутерите, исто така. Како што знаете, јас преферирам да учествувам во процесот на градење со своите раце, па и како студент по архитектура, повеќе отколку да развивам компјутерски софтвер. Тоа е сосема друга работа. Знаам многу млади архитекти од осумдесеттите кои со надоаѓањето на компјутерите ја заменија својата професија од архитекти во компјутерски специјалисти или софтверски специјалисти.

[ММВ] И што би рекле вие, дали естетиката или перформативноста е она што ја прави формата легитимна? Ова се однесува на напорите дизајнерскиот процес да се сведе на основни правила и односи.

[ДШ] Хммм....

[СВ] Во таа смисла, во последно време, многу архитекти и урбанисти се интересираат за можностите кои само-организирачките процеси ги откриваат како оперативен начин на реагирање во градовите. Рем Кулхас изгледа е сè уште заглавен со своите истражувања во Лагос; многу други се обидуваат да симулираат само-организирачки шеми на однесување преку нивно едноставно кодирање во компјутерот. Сè повеќе конференции и предавања се одржани на оваа тема.

Кои се причините зад овие иницијативи?

[ДШ] Фасцинацијата со екранот, да седнеш пред него и да можеш да си играш со машините! Мислам дека тоа е главната причина. И сите можности на новиот софтвер и софтверите во развој... Се сеќавам години наназад кога Маја софтверот (Maya software) беше воспоставен. За можностите на овој софтвер мене ме информираше мојот забар, бидејќи тој го користел... и бев фасциниран дека го користат архитекти и на факултетот за архитектура, исто така. Не, јас не сум против истражувањата и искуството во параметриското проектирање и слично. Во ред, ајде да го испробаме! Исто така, ја разгледувам и филозофијата на флуидните простори, како и слични работи. Но, веќе знаеме дека во реалниот свет немаме ни материјали ни технологија за да се пренесат резултатите од екранот во вистинскиот живот. За сега, тоа е возможно само со мебелот. Па, мебелот е единствениот исклучок тука, бидејќи со вистинска зграда би било катастрофално, но со мебелот е во ред. Можеби нема да може да го употребите, но како скулптура е прилично интересен. За мене не е од особен интерес да бидам инволвиран во ваков вид на истражување, но следам и гледам што се случува. Не сум против тоа, но не е моја, еве го повторно зборот, идеологија. Бидејќи многу од овие луѓе кои развиваат нови форми на екраните (секогаш велама на екраните, иако сè подразбира дека зад нив стојат машините) сметаат дека тоа е единствениот пат за иднината на архитектурата. Тоа сигурно не е така.

[СВ] Интересно е што тие исто така се обидуваат да најдат шеми на однесување, самоорганизирачки процеси на неформалното. Дали треба да го бараме одговорот некаде помеѓу самоорганизираноста на неформалното и конвенционалноста на модерниот град со неговата инфраструктура? Бидејќи момците што програмираат и користат моделирачки машини целосно се внесени во самоорганизирачките процеси, кога станува збор за проблемите на градот... На почетокот на ова интервју почнавте да зборувате за самоорганизирањето. Па, како гледате на ова?

[ДШ] Не сум размислувал за овој однос до сега. Она на што мислев е дека самоорганизирањето на луѓето во реални процеси е сепак малку поразлично од самоорганизирањето на машините. Бидејќи секогаш има индустриска структура во позадина; тоа не е човечко самоорганизирање.

[СВ] Но, тие се обидуваат да го симулираат однесувањето, општественото однесување,

физичките правила на однесувањето...

[ДШ] Што значи симулирање? Симулирање значи дека имате некакви параметри кои треба да ги средите, и потоа програмот сам си работи, и добивате различни решенија и различни можности. Сепак на почетокот треба да ги средите параметрите. Имавме ваков вид на симулација на самоорганизирањето во дискусијата за компјутерски поддржаниот урбанизам на градот во шеесеттите години. Тие го симулираа растот на градот и сето тоа...

СВ-Кристофер Александер (Christopher Alexander) го правеше тоа...

[ДШ] Верувам дека беше тоа во доцните осумдесетти кога ги запрашаа луѓето кои го правеа тоа во шеесеттите и седумдесеттите: -Во ред, знаеме дека компјутерите во тоа време не беа ефикасни како денеска, но дали навистина го користевте компјутерот или тоа беше теоретски пристап? А тие одговорија дека никој навистина не го разбираше тоа во шеесеттите. И мислам дека треба да бидеме многу внимателни доколку некој рече дека компјутерот може да ги најде начините за самоорганизирање на градовите. Јас не мислам така, бидејќи секогаш како почетна точка треба да имате став, па дури потоа да притиснете на тастерот 'ентер'. (се смее)

[ММВ] За жал времето ни истекува, и да не ја оставаме публиката да чека со оглед на тоа дека терминот за вашето предавање сериозно приближува... Треба да заклучиме некако. Би било убаво доколку би можеле да ја предочите вашата лична визија или мисла за улогата и позицијата на архитектурата и архитектите во претстојниот период, имајќи на ум сè што е претходно изјавено.

[ДШ] Како што ќе кажам и на предавањето денеска, а го имам кажано и години наназад, за иднината на професијата архитект прво мора да се разгледа регионот. Сосема е различно во САД, во Азија или Африка, споредено со европската ситуација. Имате многу различни регионални услови за пракса на архитектите. Но, во европската ситуација е апсолутно јасно дека по универзитетите циркулираат премногу архитекти за реалниот живот. Не е важно, бидејќи образованието само по себе е добро. Ама имаме премногу обучени архитекти. Тие се обврзани да го најдат своето место, тие се обврзани да ја најдат својата улога која не е само традиционалната улога на архитект. Мислам дека ако погледнам наназад

во последниве 10-15 години, кога се појавуваа млади групи со имагинарни имиња во Европа, тоа беше резултат на општествено и економски изменетата професија на архитектите, бидејќи архитектонските фирми од средна големина, со 10-15 луѓе, тонеа. Па денес имаме поединци од една страна, и огромни компании со 200 луѓе на друга страна. Значи, ситуацијата од шеесеттите и седумдесеттите беше таква што еден студент по архитектура ги завршува студиите, и потоа оди во биро да ја научи архитектурата на бирото. Тие времиња на можности за обучување се повеќе или помалку завршени. Па така, тие немаат друга шанса освен после студиите да отпочнат како група делејќи го својот негативен приход, и да се обучуваат самите. Затоа, многу од нив се занимаваат со графички дизајн, прават веб страни на интернет, стануваат консултанти... понекогаш се обидуваат да станат сами свои изведувачи. Тоа го прават преку изведување на нивни сопствени објекти.

[СВ] На тој начин, зарем не ги прошируваат границите на самата професија?

[ДШ] Не е лоша иднина, ако во иднина и изведувачот е обучен како архитект... подобро е така.

[СВ] Зборувајќи за архитектурата, за градовите, ние мора исто така да зборуваме и за архитектонското образование. Дали би требало да воспоставиме нов однос кога станува збор за образованието, земајќи ги предвид проблемите на градот? Веројатно не треба само архитектите да се обучени во разбирањето на градот туку и општото образование треба да го има во предвид градот.

[ДШ] Мислам дека многу архитектонски институции, архитектонски музеи како нашата институција во Виена, треба да нудат повеќе програми за архитектонска едукација за деца и млади луѓе. Се води расправа тие не само да се обучуваат како архитекти, туку да се обучуваат да разберат како архитектурата се развива, како функционира градот и слично. На овој начин едукацијата за феноменот град, за изградената животна средина треба да се интегрира во регуларното школство, што не се случува во реалноста. Затоа ќе треба да најдеме алтернативни начини за ширење на ваков вид на едукација. Има апсолутна потреба од ова, бидејќи како човек инволвиран во архитектонскиот циркус, знам дека кога зборувам со обичните луѓе за архитектурата, нивното знаење е речиси нула;

Лого: Центар за архитектура Виена, Австриски музеј на архитектурата
(www.azw.at)

Logo: Architekturzentrum Wien, The Austrian Museum of Architecture
(www.azw.at)

апсолутно е никакво. Сè уште нашиот проблем е што во интерниот свет на архитектурата има развиено внатрешни дискусии за проблемите во архитектурата, ама нема никаква обученост да се дискутира за тие проблеми со обичните луѓе. Постои едно добро искуство во врска со телевизијата. Знаете дека може да се измери колку луѓе гледаат одредена програма. Тоа е многу егзактна метода. И се знае дека кога некој архитект е на телевизија, само што ќе прозбори, сите луѓе одат во тоалет, бидејќи не разбираат ни збор од она што го зборува. Ние зборуваме на јазик кој надвор од нашиот свет никој не го разбира. Тоа е проблем за кој навистина ќе треба да размислиме.

Кафе ресторан МИЛО, Центар за архитектура Виена
© Rupert Steiner (www.azw.at)

Café-Restaurant MILO, Architekturzentrum Wien
© Rupert Steiner (www.azw.at)